

Hana Trísková (srpen 2022)

Česko-čínský slovník

Praha: nakladatelství Academia, 1974–1984

V 50. letech 20. století byly vztahy mezi Československou republikou a ČLR velmi vřelé, což obnášelo i bohatou kulturní, vědeckou i studijní spolupráci. V letech 1953 až 1957 pobývala v Pekingu česká sinoložka, lingvistka a překladatelka **Danuška Šťovíčková-Heroldová** (★1929– †1976). V pekingském Ústavu cizích jazyků (dnešní Beijing Waiguoyu daxue, Univerzita cizích jazyků) tehdy zakládala výuku češtiny, působila zde i jako první lektorka. Zajímala se i o lexikografii – během svého pobytu v Pekingu sestavila malý, avšak průkopnický *Česko-čínský tematický slovníček*, který vyšel v Číně v roce 1961. Stal se jakýmsi „předskokanem“ pozdějšího monumentálního slovníkářského počínu.

V té době pobývala v Pekingu i studentka a přítelkyně Danušky Šťovíčkové, budoucí slovníkářka a překladatelka **Zdenka Heřmanová** (★1930). V letech 1953–1958 studovala na Pekingské univerzitě, a to na Katedře čínského jazyka a literatury. Právě tou dobou se v rámci jazykové reformy zahájené v ČLR po roce 1949 začala řešit otázka společného standardního jazyka pro celou Čínu, a také přepis standardní výslovnosti čínských znaků do latinky (výsledkem tohot úsilí se stal přepis *Hanyu Pinyin*, schválený v roce 1958). Aktuální jazyková témata a moderní čínština Zdenku Heřmanovou osudově zaujaly.

V roce 1957 se Danuška Šťovíčková-Heroldová vrátila do Prahy. Začalo její působení v Orientálním ústavu. Postupně se jí podařilo přesvědčit ředitele prof. Jaroslava Průška, **že je třeba sestavit kvalitní česko-čínský slovník** středního rozsahu. Průšek myšlenku podpořil a dal projektu zelenou. Danuška Šťovíčková byla *spiritus agens* celého projektu a pracovala na něm až do svého nešťastného odchodu r. 1976. Jako vedoucí lexikografického týmu byl ustaven organizačně zdatný **Ladislav Zgusta** (★1924 – †2007). Byl to zkušený lingvista s širokým rozhledem, lexikolog, dlouholetý šéfredaktor časopisu *Archiv orientální*. V době politické nepřízně 50. let a Zgustova vypovězení z FF UK (1952) Průšek přijal Zgustu pod křídla Orientálního ústavu. Moudře jej ustavil do čela lexikografické skupiny. Zgusta ve spolupráci s mladými sinology vypracoval fundovanou koncepci slovníku. V roce 1970 emigroval do USA (o L. Zgustovi viz publikace *Sto českých vědců v exilu*; Praha, Academia 2011). Již v roce 1958 se ke slovníkářskému týmu připojila i **Zdenka Heřmanová**, která po krátkém překladatelském intermezzu (pořizovala překlady angličtiny pro nakladatelství Artia a pro Strojexport) a příležitostných tlumočeních mohla koncem roku 1958 **nastoupit do OÚ**. Dále byl členem týmu sinolog **Pavel Kratochvíl** (ten však již na začátku 60. let odešel do Anglie na univerzitu v Cambridge). Nedlouho po zahájení práce na slovníku se připojila též **Dana Khestlová**, později provdaná **Šejnohová**, která měla jakožto zkušená tlumočnice široké praktické znalosti jazyka. Počátkem 80. let odešla jako tlumočnice do Pekingu na českou ambasádu (tehdy ještě nebyly dopsané poslední dva díly slovníku). Excerpci jazykového materiálu, částečně i zpracování hesel, obstarávaly rodilé Čínanky žijící v Praze, vesměs provdané za Čechy: paní **Čang Ťing-jü Rotterová**, paní **Li Taj-ťün Hejzlarová**, krátce paní **Wang Žu-čen Vochalová**, a nakonec přišla paní **Tchang Jün-ling Rusková**. Další ústavní sinolog a lingvista – **Dr. Oldřich Švarný** – byl zaměstnán vlastním projektem české učebnice čínštiny (*Učebnice hovorové čínštiny*, Praha: SPN 1957). Nicméně v případě potřeby poskytl pomocnou ruku; například pomohl stanovit pravopisné zásady pro hranice čínských slov (tzv. „psaní dohromady“ 连写). Ve slovníku je uveden jako vědecký redaktor. K projektu přispěli i čínští lingvisté **He Lei** a **Cong Lin**, kteří v OÚ nějakou dobu pobývali a později vydali v Číně svůj

Nový česko-čínský slovník / 新捷汉词典 (Beijing: Shangwu Yinshuguan, 1998). Práce na Slovníku trvala dlouhá léta a během té doby se lexikografický tým obměňoval. Osud tomu chtěl, že jediným členem týmu, který v něm setrval po celou dobu projektu, byla dosud žijící Zdenka Heřmanová.

Historie Slovníku byla trnitá. Jeho osud souvisí politickým vývojem v obou zemích – ČR i ČLR. Sestavování slovníku nakonec trvalo skoro dvě desetiletí. **První díl vyšel 1974**, poslední, devátý díl vyšel **1984**.

V době zahájení projektu na konci 50. let 20. století byly vztahy mezi oběma zeměmi velmi hladké a příznivé. Spolupráce probíhala dobře. Rok po zahájení projektu, tedy **na podzim 1959, Zdenka Heřmanová odjela do Pekingu** na Lingvistický ústav Čínské Akademie věd (jeho ředitelem tehdy byl známý lingvista Lü Shuxiang). Zde konzultovala a doplňovala shromážděné materiály pro Slovník. Bylo dohodnuto, že Slovník se vytiskne v ČLR. Tuto smlouvu však zhatil politický vývoj v ČLR: koncem 50. let došlo ochladnutí vztahů mezi ČLR a SSSR, posléze i k otevřené roztržce (od roku 1960). Nevyhnutelně následoval i rozkol mezi ČLR a zeměmi východního bloku včetně Československa. Čína procházela neblahými léty politických kampaní („velký skok“ 1958–1961, „kulturní revoluce“ 1966–1976). Vztahy mezi oběma zeměmi byly na dlouhou dobu na bodu mrazu. Veškerá spolupráce byla přerušena, z tisku slovníku v ČLR sešlo. Znaková část musela být opsána ručně (drtivou většinu znaků opsala paní Li Taj-t'ün Hejzlarová, na posledních dílech spolupracovala i paní Tchang Jün-ling Rusková). Český text nebyl standardně vysázen, ale byl opsán na elektrickém psacím stroji – tehdy unikátním zařízení. Dnes, v době počítačů, si asi sotva umíme představit, jak nesmírnou technickou zátěž pro tvůrce slovníku tato úmorná práce představovala. Vynucené grafické řešení se promítlo do objemu slovníku – celkem 9 mohutných dílů formátu A4, celkem 6 212 stran. Počet hesel ve Slovníku je přes 40 000 (to odpovídá slovníku středního rozsahu). Neúměrný fyzický objem Slovníku bohužel omezil možnosti jeho praktického využívání. Nebýt toho, díky svým lingvistickým kvalitám mohl sloužit dodnes.

Další neblahou okolností, která na Slovník dopadla, byl politický vývoj v Československu. Po invazi sovětských vojsk v roce 1968 nastalo období tzv. „normalizace“. Bádání v OÚ bylo těžce postiženo a vesměs se omezovalo na soudobá politická témata. Projekt Slovníku ani jeho pracovnice se netěšily přízni normalizačního vedení OÚ, které dalšímu postupu prací kladlo do cesty překážky. Práce byly záměrně přerušovány, členům kolektivu bylo vyhrožováno propuštěním z OÚ.

Další velkou ranou pro projekt Slovníku byla **tragická smrt Danušky Šťovičkové** (v roce 1976 zahynula při nezaviněné autohavárii v pouhých 47 letech). Tou dobou již byl první díl venku, rukopis byl dotažen do 5. dílu. Práce na Slovníku byla poté na několik měsíců – ještě i z jiných důvodů – pozastavena. Nakonec však vedení ústavu projevilo určitou dávku střízlivého uvažování a lidskosti a projekt pokračoval dál (všimněme si, že Zgustovo jméno se ve Slovníku nesmělo objevit). Po nešťastné smrti D. Šťovičkové se o dokončení slovníku zasloužila zejména Zdenka Heřmanová.

Po „sametové revoluci“ v roce 1989 došlo k nápravě poměrů. Monumentální, historií poznamenaný projekt *Česko-čínského slovníku* se v roce 1991 dočkal uznání: autorskému kolektivu Slovníku byla dne 24. 10. 1991 předsedou ČSAV prof. Otto Wichterlem udělena **cena ČSAV**. Byl uznán jako jediné hodnotné knižní dílo, které vzniklo v Orientálním ústavu ČSAV v době normalizace.

Členové kolektivu jsou na diplomu uvedeni v tomto složení a pořadí:

PhDr. Zdenka Heřmanová, CSc. – vedoucí kolektivu
prof. PhDr. Ladislav Zgusta, Dr.Sc.
Danuška Heroldová-Šťovíčková, CSc., in memoriam
Dana Šejnohová-Khestlová
Li Taj-t'ün Hejzlarová,
Tchang Jün-ling Rusková
PhDr. Wang Žu-čen Vochalová
Chang Ching-yü Rotterová
PhDr. Pavel Kratochvíl, M.A.